
Prostor i unutarnji krajolik

Rosemary CHAPMAN

University of Nottingham

Frankofonski prostor u djelima Gabrielle Roy radnjom smještenima u Manitobi*

Život i djelo Gabrielle Roy obilježeni su složenim odnosima između središta (bilo ono metropolsko, urbano, anglofonsko, jezično, kulturno ili ekonomsko) i njegovih rubova. To središte, ovisno o slučaju, može biti Pariz, London, Montréal, Ottawa ili Winnipeg. Za frankofonsko stanovništvo Manitobe, manjinsko i marginalizirano u anglofonskoj pokrajini, svako središte je relativno, promjenjivo i nestalno. Stoga su ti stanovnici francuskoga govornog izričaja takoreći dvostruko manjinski: “suočeni ne samo s većinskom anglofonskom zajednicom, nego i s prostornom i političkom udaljenosti Québeqa, središta frankofonske Kanade” (Harvey i MacDonell 1997: vi). Gabrielle Roy rođena je 1909. u mjestu Saint-Boniface, u Manitobi gdje se i školovala. Napustila je rodni kraj 1937. i ondje više nikada nije živjela. Nakon dva duga boravka u Europi, trajno se nastanila u Québecu i samo je rijetko posjećivala obitelj koja je ostala živjeti na zapadu Kanade. Uzevši u obzir napuštanje rodnoga grada i pokrajine, ni Saint-Boniface ni Manitoba neće više predstavljati geografsko “središte” u fiktivnom svijetu Gabrielle Roy. Pa ipak, prostor Manitobe i neodređen položaj njezina frankofonska stanovništva imaju ključnu ulogu u autoričinu djelu.

DJELA GABRIELLE ROY RADNJOM SMJEŠTENI U MANITOBI

Djela Gabrielle Roy radnjom smještena u Manitobi predstavljaju najveći dio njezina opusa koji obuhvaća tekstove raznih žanrova, objavljenih ili ne, ili posthumno izdanih. Royova je autorica autobiografskih tekstova, osobito romana *Očaj i ushićenost* (*La détresse et l'enchantement*) i *Vrijeme koje mi je*

nedostajalo (*Le temps qui m'a manqué*), bogate pre-piske, još u velikoj mjeri neobjavljene, osim pisama sestri Bernadette (sestra Léon) i mužu, Marcelu Carbotteu¹, kao i novinskih članaka i eseja, od kojih su neki uvršteni u zbirke poput *Krhka svjetla zemlje* (*Fragiles lumières de la terre*, 1978) i *Zemlja Polovne sreće* (*Le pays de Bonheur d'occasion*, 2000). Tri djela koja je Carol J. Harvey (1993) uvrstila u “ciklus o Manitobi” *Ulica Deschambault* (*Rue Deschambault*, 1955), *Cesta za Altamont* (*La route d'Altamont*, 1966) i *Ta djeca mog života* (*Ces enfants de ma vie*, 1977) u kojima se pripovjedačicu Christine često tumači kao autoričin fiktivni *alter ego* pripadaju književnim tekstovima radnjom smještenima u Manitobi. Ozračje Manitobe može se naći i u djelima *Mala ptica močvarica* (*La petite poule d'eau*, 1950), *Ély! Ély! Ély!* (tekst iz 1978–1979 objavljen u časopisu *Liberté*) te u nekim dijelovima romana *Vrt na kraju svijeta* (*Un jardin au bout du monde*, 1975) kao i u pripovijesti *Za čim čezneš, Éveline?* (*De quoi t'ennuies-tu, Éveline*), napisanoj 1960-ih, ali objavljenoj tek 1982. kad i *Ély! Ély! Ély!* (vidi Ricard 1996, Ricard i Everett 2000). Analiza koja slijedi temelji se naročito na tom “ciklusu o Manitobi”, kao i na pripovijesti *Za čim čezneš, Éveline?*²

---

¹ *Moja sestrice. Pisma za Bernadette 1943–1970*, priredio François Ricard, 1988. Montréal: Boréal; novo izdanje priredili François Ricard, Dominique Fortier i Jane Everett 1999. Montréal: Boréal; *Moja draga velika luda... Pisma za Marcela Carbottea*, priredila Sophie Marcotte 2001. Montréal: Boréal; *In Translation: The Gabrielle Roy-Joyce Marshall Correspondence*, priredila Jane Everett 2006. Toronto: University of Toronto Press.

² Djela Gabrielle Roy i kratice uz citate korištene u ovom članku: RD: *Rue Deschambault* 1993. Montréal: Boréal; RA: *La route d'Altamont* 1993. Montréal: Boréal; EV: *Ces enfants de ma vie* 1994. Paris: Éditions du Fallois; DQ: *De quoi t'ennuies-tu, Éveline?* 1988. Montréal: Boréal; DE: *La détresse et l'enchantement* 1996. Montréal: Boréal.

---

* Rad pod naslovom “L'espace francophone dans l'œuvre manitobaine de Gabrielle Roy” objavljen na francuskom jeziku u *Globe*, 6, 1, 2003: 85–105. URL: <https://doi.org/10.7202/1000694ar>.

Ugled koji Gabrielle Roy uživa, kako u inozemstvu tako i u kanadskih čitatelja, velikim se dijelom oslanja na recepciju njezina prvog romana, *Polovna sreća* (*Bonheur d'occasion*, 1945) kojemu se radnja odvija u Montréal³. Kad počne razmatrati djela Gabrielle Roy radnjom smještena u Manitobi, čitatelj koji poznaje romane *Polovna sreća* i *Alexandre Chenevert*⁴ očekivat će vjerojatno sustav binarnog predstavljanja prostora korišten u romanima radnjom smještenima u Montréalu: kolonizator/koloniziran, anglofon/frankofon, buržuj/proleter, osobni život/javni život, muško/žensko, muškarac/žena⁵. Ovi se sustavi postavljaju jedan na drugi reproducirajući odnose između dominirajućih i dominiranih. Uporabom simbola kao što su kavez, ograda, barijera ili zid naglašavaju se te podjele unutar urbanog krajolika još više otežavajući ženi vladanje urbanim prostorom (o prostornim slikama vidi Paula Gilbert Lewis 1985). Odnos žene prema prostoru u tim romanima svodi se na odnos žrtve koja raspoláže samo veoma ograničenom manevarskom zonom a kretanje joj je snažno određeno položajem nemoći. Ni muška pokretljivost nije bez prisila jer ovisi o potrebama Britanskog carstva: muškarci mogu ili napustiti Montréal (i nezaposlenost) stupivši u vojsku za obranu Engleske u Europi, ili pronaći posao u tvornicama oružja koje posvuda niču u Kanadi. Jezična podjela pojačava svijest o manjini u frankofonskih likova; prisutnost engleskog istaknuta je u tekstu u dijelovima dijaloga, ali naročito anglofonskim izgledom grada s imenima ulica, plakatima ili krilaticama na jeziku onog Drugog.

Ako je urbani prostor u ova dva romana ispunjen iskazima dominantne moći, ni prikazivanje ruralnog kvebečkog prostora nije nimalo pozitivno. Ruralna idila koju tako žarko priželjkuju Alexandre Chenevert i Rose-Anna Lacasse, a koju su i jedno i drugo osmislili kao majčinski prostor, neminovno se ruši čim san postaje javom. Njihov položaj u skupini koju ugnjetava kolonijalni sustav, tradicionalizam kvebečkog katolicizma, zapadnjački kapitalizam i patrijarhat, neprestano iskripljava njihov odnos prema prostoru koji ih okružuje.

³ Činjenica da je časopis *Guide Littéraire d'Amérique* izabrao taj roman 1947. za "knjigu mjeseca", kao i prestižna nagrada Fémina u Francuskoj uvelike su doprinijeli promidžbi ovog djela.

⁴ Ova analiza bavi se samo dvama urbanim romanima. No postoje i druga djela ove autorice koja su radnjom smještena u Québecu, osobito *Neumorna rijeka* (*La Rivière sans repos*, 1970), u Ungavi i *Ono raspjevano ljeto* (*Cet été qui chantait*, 1972) u Charlevoixu.

⁵ Za detaljniji prikaz tih dvaju romana, vidi Rosemary Chapman (2000, drugo poglavlje). Binarnom strukturom bavi se i Paul Socken koji drži da se fiktivni svijet Gabrielle Roy zasniva na oprečnim vrijednostima (kao spiritualnost/materijalnost; optimizam/pesimizam; superiornost/inferiornost). Prema Sockenovu sudu njezino djelo bavi se traganjem za pomirenjem nepomirljivog (vidi Paul Socken 1989: 433–436).

S pravom bi se moglo očekivati da položaj manjinskog frankofonskog stanovništva u Manitobi jasnije i dublje određuje podjelu između frankofonskog i anglofonskog svijeta u djelu Gabrielle Roy. U tom smislu, odnos frankofonskih likova prema prostoru bio bi izrazitije obilježen oprekama koje proizlaze iz veza između većinske i manjinske zajednice i, za početak, iz veza između gradova Winnipeg i Saint-Bonifacea. Ovakvo stanje bilo je to vjerojatnije u doba u kojem (i o kojem) je Royova pisala – zato što je to doba u kojem je anglofona nadmoć bila upisana u ustav te pokrajine. Zakon iz 1890. bio je jedan od odlučujućih čimbenika vezano uz ovu jezičnu situaciju: taj zakon opoziva članak 23 Statuta Manitobe i tvrdi da je engleski jezik službeni jezik te pokrajine uskraćujući tako frankofonskim govornicima iz Manitobe njihova ustavom zajamčena prava (kojima se do tada dopuštala uporaba francuskog jezika u radu političkih i pravnih tijela, kao i tijekom obilježavanja franko-kanadskih vjerskih blagdana). Laurierovom i Greenwayovom nagodbom (1897) uspostavljen je dvojezični program kojim se jamče prava jezičnoj manjini, ali 1916. Norrisova konzervativna vlada ponovno ukida nastavu na francuskom jeziku (više o ukidanju članka 23 vidi Blay 1987). Tek 1981, dvije godine prije smrti Gabrielle Roy, osnovan je Sekretarijat službi na francuskom jeziku (SSLF) s ciljem da savjetuje vladu pokrajine Manitoba o razvoju vladinih službi i o politici službi na francuskom jeziku općenito, kao i da osigura vladine službe na francuskom jeziku u zajednicama s najmanje 5% frankofonskog stanovništva. Osvrćući se na rasprave o jezičnim pravima frankofonskih i anglofonskih građana Manitobe koje su bile aktualizirane tijekom 1983. i 1984. Gerald Friesen, povjesničar i stručnjak za Prerijske pokrajine, ističe da je otvoreno neprijateljstvo prema francuskom jeziku "zaista pokazalo kako, u Prerijskim pokrajinama, pojam kanadske narodnosti kao francusko-engleske ili dvojne narodnosti nije uopće bio prihvatljiv" (*"did demonstrate that the interpretation of Canada as a French-English or dual nationality was simply not accepted in the prairie west"*, Friesen 1987: 451).

Osjećaje koje je u njoj izazivao inferioran položaj francuskog jezika i frankofonskog stanovništva Gabrielle Roy je snažno izrazila u nebeletrističkim tekstovima. Važno mjesto koje takvo promišljanje zauzima na početku djela *Očaj i ushićenost* zacijelo utječe na način na koji se tumači njezina autobiografija: "Kada sam dakle prvi put postala svjesna da, u svojoj zemlji, pripadam vrsti ljudi kojima je namijenjeno da se prema njima odnose kao prema inferiornim bićima?" (DE 11). Jednako tako, u tekstu iz 1954, iako se najprije sjeća djetinjstva kao "omotanog u duboku sigurnost", autorica brzo ispravlja omašku spomenuvši, već u sljedećoj rečenici, neprestanu borbu za obranu francuskog jezika: "zacijelo smo se morali oboružati dovrtljivošću da bismo sačuvali svoj

jezik – kanadsko-francuske zajednice na Zapadu nisu se održale bez izazova i žrtvovanja” (Ricard *et al.* 2000: 13). Naglasak koji se ovdje stavlja na jezik kao na glavno bojno polje u opreci je kako s tradicionalnom trijadom u Québecu o naciji, jeziku i vjeri tako i sa separatističkim težnjama kvebečkog nacionalizma posljednjih desetljeća, a njime se ističe distinktivno obilježje odnosa koji Gabrielle Roy, kao frankofonsku građanku Manitobe, povezuje s Kanadom. Od početaka kolonizacije Zapada, frankofonski govornici predstavljali su samo mali udio ukupnog stanovništva.⁶

Gabrielle Roy bila je dvojezični govornik zbog potrebe⁷, kao i njezin otac koji se, nakon što je nekoliko godina proveo u Sjedinjenim Državama, zaposlio kao prevoditelj za nove doseljenike kojima je vlada dodjeljivala zemljište na cijelom kanadskom Zapadu. Na početku književne i novinarske karijere, Royova je objavljivala tekstove i na engleskom i na francuskom prije nego što se naposljetku odlučila za francuski tijekom boravka u Upshireu, u Engleskoj 1938. Njezin odnos prema engleskom jeziku nadilazi okvire ove analize. No očito je da će taj odnos prema engleskom, kao i pripadnost izrazito manjinskom frankofonskom stanovništvu Manitobe, neosporno utjecati na način na koji je autoričina rodna pokrajina prikazana u njezinu djelu.

ANGLOFONSKI PROSTOR – FRANKOFONSKI PROSTOR

Slike mjesta i prostora koje su privukle pozornost većine prvih kritičara romana Gabrielle Roy radnjom smještenih u Montréalu bile su slike neumoljive podjele između anglofonskih i frankofonskih teritorija. Može li se isto reći za djela radnjom smještena u Manitobi? Prikaz Winnipega i Saint-Bonifacea kao binarne opreke anglofonskog i frankofonskog, poput binoma Ottawa/Hull ili Westmout/Saint-Henri, djelomice se potvrđuje u književnom djelu Gabrielle Roy, ali na ne tako očit način kao što je to u autobiografskim tekstovima⁸. *Ulica Deschambault*, naslov romana objavljenog 1955, upućuje ne samo na autoričin obiteljski dom u Saint-Bonifaceu, nego i na dom

⁶ Prema Friesenu, 1901. bilo je samo 23.000 frankofonskih govornika od ukupno 414.000 stanovnika na zapadu Kanade (Friesen 1987: 259, 511). Prema popisu stanovništva iz 1996. suvremeno stanovništvo Manitobe broji 5% frankofonskih govornika od ukupno 1.100.295 stanovnika).

⁷ Gabrielle Roy bila je izvrsna iz oba jezika u školi, što joj je donijelo i niz nagrada; kasnije, na fakultetu u Winnipegu bila je daleko najbolja frankofonska studentica. Ricard spominje da je primljena kao trinaesta od sto dvadeset studentica, od kojih su samo pet imale francusko prezime (Ricard 1996: 123).

⁸ Tako, na početku djela *Očaj i ushićenost* Winnipeg je opisan kao “glavni grad” (str. 11), “bogat susjedni grad” i “arogantan” (str. 12), dok je Saint-Boniface prikazan kao “naš francuski gradić” (str. 11).

fiktivne obitelji glavne junakinje Christine. Pripovijesti koje tvore roman predstavljaju kuću, ulicu i četvrt ne kao neku francusku enklavu, nego više u smislu etničke raznolikosti. Naslovi triju pripovijesti eksplicitno aludiraju na tu etničku raznolikost. U pripovijesti “Dva crnca”, dva glavna junaka su anglofonski crnci, zaposleni su na željeznici Canadian-Pacific i stanuju kod Christine i jedne susjede. Glavni junak pripovijesti “Wilhem” je holandski useljenik koji stanuje kod irskih prijatelja u blizini i postaje glavnim Christininim proscem. “Talijanka” je pripovijest o odnosima koji se razvijaju između Christinine obitelji i talijanskog para koji gradi ladanjsku kućicu na susjednom zemljištu. U djelu *Ulica Deschambault* tek se rijetko eksplicitno aludira na dvojezičnu kulturu Christine i njezinih bližnjih, ali ona jasno izbija iz kratkih opaski susjede Irkinje, opisane u tekstu pod imenom *Mrs O’Neal* (moj kurziv), iz pisama na engleskom koje Christine prima od svog holandskog proscia i djelića dijaloga (naprimjer, razgovori između Christinine obitelji i podstanara crnca). Prisutnost takvog kulturnog pluralizma u prikazu jednog mjesta (Saint-Boniface) koje bi moglo simbolizirati središte frankofonske zajednice u Manitobi ukazuje na to da su crte razdvajanja između frankofonskih govornika i drugih useljenika više pomične i nestalne. Naime, govoreći o Holanđaninu koji se odlučuje potražiti posao u Manitobi, pripovjedačica spominje izazove s kojima se useljenik mora suočiti, a jedan od njih je i zahtjev da se “nauči naš jezik” (RD 199). Tek kasnije se otkriva da je taj jezik engleski. Činjenica da se u tekstu relativno malo inzistira na frankofonskom identitetu pripovjedačice ističe se i u prikazu mosta Provencher koji povezuje Saint-Boniface i Winnipeg preko rijeke Rouge. Da bi se dobro uočila razlika između autoričinih autobiografskih i romanesknih tekstova, dovoljno je podsjetiti se početka djela *Očaj i ushićenost*, u kojem prijelaz preko mosta Provencher za Gabrielle i njezinu majku tijekom redovnih ekspedicija radi odlaženja u kupnju u “glavni grad” poprima simboličko značenje. Most postaje granica između dva svijeta, jedan u kojem Gabrielle ima osjećaj da je “kod kuće” (DE 16), drugi u kojem se osjeća strankinjom, poniženom. Naprotiv, u djelu *Ulica Deschambault* najupadljivija slika mosta Provencher ne upućuje na prijelaz između dva svijeta, nego na prizor galebova i s tim povezanu želju za putovanjem:

Vers le milieu du Pont Provencher, maman et moi fûmes environnées de mouettes; elles volaient bas au-dessus de la rivière Rouge. (...) Et tout à coup, sur le pont maman me dit qu’elle aimerait pouvoir aller où elle voudrait, quand elle voudrait. (RD 89)⁹

⁹ “Negdje oko sredine mosta Provencher, mamu i mene okružili su galebovi; letjeli su nisko iznad Crvene rijeke. (...) I odjednom, na mostu, mama mi je rekla da bi voljela kad bi mogla otići kamo poželi, kada poželi.”

Nedugo nakon tog prizora na mostu, pripovjedačica pripovijeda o posjetu Québecu i, paradoksalno, u tamošnjim frankofonskim sredinama, kako urbanim tako i ruralnim, osjeća se neslobodnijom. Njezinu pripovijest karakteriziraju slike što upućuju na zatvaranje i prisilu te zato snažno podsjećaju na roman *Polovna sreća*. Kod rodbine s majčine strane u Montréalu, majka i kći osjećaju se “nezadovoljno, takoreći kao zatočenice (...) iznad ljekarne” (RD 106). Dok idu u posjet starijoj rodbini s očeve strane, kreću se “niskim i mračnim putem na kojem jedino lokve unose nešto svjetlosti pred nama” (RD 107). I selo i kuća opisani su s naglaskom na njihovu mračnost i skučenost: “posve malo selo – barem sam mislila da je selo: snop slabih svjetala pojavio se iz grmlja” (RD 107); “mala prostorija niska stropa, izrazito slabo osvijetljena uljanicom” (RD 107–108). Boravak u Québecu završava posjetom prijateljici iz djetinjstva Christinine majke koja se povukla u samostan. Iako se susret njih dviju čini toplim, prizor završava potresnom slikom kad im redovnica ponavlja da je u sobu za posjete nisu zvali već četiri godine. Posljednjom rečenicom u tom prizoru, dok ona stoji na vratima, naglašava se zatočenička narav samostanskog života: “Dugo, stojeći na ulazu u samostan, kao kakva djevojčica mahala nam je rukom” (RD 116).

PROSTOR I SEKSUALIZACIJA

Kao što smo već prije naglasili, odnosi prema prostoru junaka romana *Polovna sreća* i *Alexandre Chenevert* snažno su određeni i ograničeni njihovim spolom. Usredotočujući se sada na romane radnjom smještene u Manitobi, vidjet ćemo da su težnje koje se u njima očituju složenije. Analizirat ćemo najprije lik Christinina oca, potom majčinski lik Éveline, Christinine majke, i naposljetku samu pripovjedačicu/junakinju, Christine.

Očinski lik koji prevladava u djelima Gabrielle Roy radnjom smještenima u Manitobi je Christinin otac, vladin službenik kao i Léon Roy, zadužen za smještaj novopridošlih useljenika na Zapad. U tekstovima je prikazan na dva različita načina. Najprije kao autor pripovijesti o kolonizaciji, uspješnih, ali i promašenih pokušaja, u kojima se iskazuje paternalistička privrženost prema kolonistima naglašena učestalom uporabom posvojnih zamjenica: “njegovi Doukhorborsovi” (RD 130), “njegovi dragi Ruthènesovi” (RD 28). U tom kontekstu, odnos između vladina službenika za kolonizaciju i kolonista razvija se kao veza između oca i sina, što djetinja vizura pripovjedačice i obraćanje kolonista – “Gospodine iz Vlade”, “Gospodine vladin izaslanice” (RD 129) – samo još jače ističu¹⁰. On je i otac obitelji, nekad idealist i odan viziji

ujedinjene i dvojezične Kanade između dva oceana kakvu je zastupao premijer Laurier, ali sada ga je pobijedila i njegov optimizam razorila nepomirljiva konzervativna administracija. Njegova nostalgija za planiranom vizijom progresivne kolonizacije Prerijskih pokrajina izražava se užitkom s kojim on pred svojom kćeri širi zemljopisne karte velikog mjerila. Kartografija tradicionalno služi kao oruđe kolonijalne moći kao i administrativnog autoriteta (vidi Harley 1988). Ministarstvu kolonizacije Manitoba je predstavljala samo netaknut prostor za parceliziranje prema programu smještaja novih useljenika (vidi Friesen 1987, 11. poglavlje). No u pripovijesti “Dan i noć”, taj se posao kartografije humanizira. Iako Christinin otac sudjeluje u vladinoj ekspanzionističkoj i nacionalističkoj politici, njegov doprinos motiviran je dobrom dozom humanizma kojim se pojačava paternalistički značaj njegovih radnji, ali i modificira na neki način njihova vrijednost:

Il disait: “Mes gens, mes colons”. Et aussi: “Mes immigrants”, en accentuant le possessif, en sorte que ce mot: immigrant, plutôt que de signifier des étrangers, prenait une curieuse valeur de parenté. “Ici, disait-il, je leur ai trouvé une épaisse terre noire, le vrai gumbo, la terre par excellence, et elle leur a donné soixante minots à l’acre.” (RD 239)¹¹

Njegov odnos prema prostoru pokazuje se proturječnim: podržavan u početku utopijskim snom o posjedovanju tla postupno se urušio pred grubom zbilgom, kako zbog požara u prerijama tako i zbog promjena na vlasti.

Odrasloj ženi, prema tradicionalno shvaćenim ulogama, mjesto je u kući. U djelima radnjom smještenima u Manitobi, Christinina majka je usko vezana uz dom, odgovorna je za kućanske poslove i financijsko vođenje kućanstva. U “Cesti za Altamont”, pripovijesti po kojoj je naslovljeno djelo iz 1966, Éveline pokušava obuzdati kćerinu želju da napusti dom kako bi putovala Europom i konačno napustila obitelj. No čitanjem ostalih pripovijesti u toj zbirci otkriva se konfliktna dispozicija prostora, napetost između zahtjeva obiteljskog života, doživljenog kao prisilu, i duboke želje za kretanjem i putovanjem. U pripovijesti “Preseljenje”, taj se konflikt iskazuje proturječnim izjavama koje majka upućuje kćeri kad ona žarko želi provesti dan sa susjedom, koji tijekom vikenda radi kao selilac u okolici Winnipega. Majka joj opisuje preseljenje kao nešto nepoželjno, nestabilno: “ti ljudi sličie nomadima, tim jadnim ljudima koji kližu takoreći po površini života, i nigdje ne puštaju korijenje” (RD 96). No dalje u tekstu, majčina sjećanja na vlastitu seobu iz Québeca na Zapad, ruše tu negativnu sliku nomadskog života:

¹¹ “Govorio je: ‘Moji ljudi, moji kolonisti.’ I još: ‘Moji migranti’, naglašavajući posvojnu zamjenicu, tako da je ta riječ – migranti – umjesto da se odnosi na strance, poprimala neobično značenje srodstva. ‘Ovdje sam im’, govorio je, ‘pronašao plodnu crnu zemlju, pravu gromadu, savršenu zemlju, i dala im je šezdeset vagana po jutru.’”

¹⁰ U pripovijesti “Dezserterke”, zbog njegova položaja vladina službenika, za Christinina oca neki članovi njegove obitelji iz Québeca uvredljivo kažu da je “prodan engleskom kralju” (RD 108).

J' étais attirée, avouait maman, penchant un peu la tête, comme s'il y eût un peu de mal à cela, tout au moins trop d'étrangeté. Attirée par l'espace, le grand ciel nu, le moindre petit arbre qui se voyait à des milles en cette solitude. (...) Heureuse (...) par le simple fait d'être en route, que la vie change, va changer, que tout se renouvelle. (RA 100)¹²

Tako, naknadna kćerina odluka da provede dan na teretnoj dvokolici predstavlja s jedne strane čin neposlušna i pobune, ali s druge odaje počast majčinom nomadskom životu.

U "Dezerterkama" Éveline otvorenije pokazuje kivanost prema svojoj ulozi kućanice, ulozi odane žene. Kratak uvid u slobodu stečen na mostu Provencher isto predstavlja trenutak pobune, što osujećuje i plaši pripovjedačicu-djevojčicu: "Što će mami, upitala sam se, putno odijelo? Ni ja, ni otac, ni ostala djeca nikada je nećemo pustiti da ode!" (RD 91). U sljedećem ulomku, retrospektivnijim pripovjednim tonom pojašnjava što otac očekuje od žene i djece i zaključuje: "Bilo mu je i stalo do toga da mu govorimo samo istinu (...) nije volio galamu i želio je obroke poslužene na vrijeme, red u kući, iste, uvijek iste stvari u isto doba, i to iz dana u dan..." (RD 91). Tako je putovanje u Québec, na koje Éveline kreće s kćeri, istodobno čin afirmacije same sebe i čin izazivanja patrijarhalnog autoriteta. Razapeta između potrebe da zadovolji svoj nomadski duh i dužnosti da se pokori tradicionalnoj ulozi, majka je radosna kad putuje, susreće strance, upoznaje svijet, ali i pati od prolaznih napadaja grizodušja. Po povratku kući, pretače svoje putovanje u priču kojom uspijeva umiriti muža (posjetila je njegove stare roditelje) uljepšavajući činjenice. Tako za muža prikazuje niz izmišljenih prizora, krajolike i uspomene iz mitologiziranog Québeca koji nimalo ne sličiti turobnim opažanjima iz Christinine priče. Po tome majčine izmišljotine podsjećaju na spasonosni polet što je pokretao galebove iznad mosta Provencher: "Na njezinu licu, uspomene su bile kao ptice u punom letu" (RD 121).

Povezivanje Christinine majke s kretanjem i nomadskim životom javlja se i u drugim djelima, osobito u pripovijesti "Da bi se spriječilo jedno vjenčanje" (RD) u kojoj su majka i kći poslana u Saskatchewan da bi pokušale stariju kćer odvratiti od nerazborita vjenčanja, te u "Preseljenju" (RD) gdje majka pripovijeda kćeri o svojoj seobi na Zapad. Slika majke koja putuje ponovno se pojavljuje u posljednjem autoričnom tekstu objavljenom 1982, godinu dana prije njezine smrti, *Za čim čezneš, Éveline?* Iako pripovjedačica nikada nije imenovana, uporabom riječi "mama" za Éveline ostvaruje se u ovom tekstu isti

¹² "Privukao me je, priznala bi mama, naginjući blago glavu, kao da je u tom nešto loše, barem nešto odveć strano. Privukao me je prostor, veliko čisto nebo, i najmanje stalce koje se moglo vidjeti miljama daleko u toj samoći. (...) Sretna (...) zbog same činjenice što sam na cesti, što se život mijenja, što će se promijeniti, što se sve obnavlja."

pripovjedni odnos kao i u "ciklusu djela radnjom smještenima u Manitobi". Éveline putuje iz Winnipega sve do Kalifornije, potaknuta telegramom koji joj šalje brat na umoru; on se iselio u Sjedinjene Države prije više godina. Dva aspekta privlače našu pozornost. Prvo, jasno je da je i majčina želja za putovanjem jednako snažna kao i bratova, ali da ju je njezina obiteljska situacija uvijek u tome kočila: "Vodio je život kakav bi ona sama sebi poželjela: otići, upoznati što je moguće više čuda ovog svijeta, provesti život putujući" (DQ 11). Bratova molba predstavlja dakle posljednji poklon sestri kojim se on nada da će joj donijeti radost, a ne tugu. Drugi aspekt vezan uz našu analizu tiče se činjenice da se pripovijest o putovanju i boravku u Kaliforniji sastoji od niza susreta i uzajamne razmjene ideja između Éveline i njezinih suputnika (anglofonski Amerikanci, Francuzi, frankofonski Kanađani) te kasnije bratove obitelji u kojoj većina govori engleski. Kao i "Dezerterkama", u pripovijesti se stvara prisna veza između čina putovanja i čina pripovijedanja. Putnici stupaju u kontakt jedni s drugima zahvaljujući duhovitim pričama koje pripovijedaju, jednako kao što se i susret Éveline i novog ogranka obitelji ostvaruje putem uspomena i priča. No za razliku od "Dezertarki", ovdje nije riječ o povratku korijenima (gdje bi Québec preuzeo ulogu majčinske zemlje) nego je više riječ o putovanju prema naprijed, tijekom kojeg Éveline upoznaje i otkriva drugu, različitu i anglo-američku, obitelj¹³. Bilo bi pretjerano sugerirati da djelo Gabrielle Roy anticipira iskorijenjen, nomadski, postkolonijalni lik kakvog je između ostalih opisao Gayatri Chakravorty Spivak (1990: 93). Pa ipak, povezivanje majke s putovanjem, kad napušta bračni život i svoju tradicionalnu ulogu, u potrazi za novim kontaktima i nepoznatim krajolicima, upućuje na uzajamnu vezu između kretanja i osobnog identiteta. Vratimo se naposljetku Christine, pripovjedačici u većini ovih djela koja varira u rasponu od djetinjstva do odrasle dobi i koja ponovno oblikuje odnos prema prostoru koji su uspostavili likovi roditelja (vidi Crochet 1990–1991: 93–102).

PONOVNO OBLIKOVANJE MODELA KOLONIZACIJE I SEOBE

U pripovijestima u kojima se prikazuju prizori iz djetinjstva, Christine svoj djetinji identitet povezuje s priznatim istraživačima u udžbenicima iz povijesti Sjeverne Amerike. U pripovijesti "Starac i dijete" (RD), Christine pripovijeda o tome kako se u igri pretvarala u istraživača La Vérendryea, a da je ni

¹³ U tom smislu, zanimljivo je usporediti ovaj tekst s djelom *Volkswagen Blues* (1984) Jacquesa Poulina koji se može tumačiti kao ponovno ispisivanje mitova o istraživanju američkog kontinenta, kako od strane Francuza tako i od strane Bijelaca općenito. Usp. Lavasseur 1991: 37–46.

najmanje nije zbunjivalo poistovjećivanje s modelom muškog junaka:

Je suis La Vérendrye (...) et je dois aller découvrir toutes les terres à l'ouest jusqu'aux Montagnes Rocheuses. (...) Si je ne suis pas tuée en route, avant ce soir j'aurai pris possession de l'Ouest pour le Roi de France. (RA 41)¹⁴

U pripovijesti "Moj hripavac", pripovjedačica iznosi svoje otkriće izvora mašte dok se oporavljala od hripavca. I opet se zamišlja u ulozi istraživača, najprije na putu prema južnim morima, potom, uvijek kao neki poznati muškarac, nadahnuta lekcijama iz britanske povijesti: "Bez napora sam pronašla ono što sam bila naučila u školi ili iz knjiga a što sam mislila da sam zaboravila – barem ono što mi se bilo sviđjelo – Rt Dobre nade, Drake, Elizabethin zapovjednik... Sir Walter Raleigh!" (RD 74–75). U drugim prilikama, njezina putovanja predstavljaju izazovni čin nalik na model kretanja njezine majke, s naglim odlascima i proturječnim osjećajima u kojima se dotiču krivnja i radost – recimo njezin djetinji bijeg iz tetine kuće u pripovijesti "Moj ružičasti šešir", ili dan proveden vozeći se Winnipegom u susjedovoj teretnoj dvokolici, u pripovijesti "Preseljenje".

U pripovijestima u kojima je Christine prikazana kao djevojka zamjećuje se slična podjela između tih dvaju modela kretanja. Katkad Christine ponavlja ili modificira odnos prema prostoru svog oca, vladina službenika odana cilju kolonizacije Zapada; katkad je njezino putovanje radije posvećeno traganju za osobnom slobodom, što na trenutke poprima transgresivno, čak anarhično obilježje. Njezin položaj učiteljice zadužene za razred u koji se primaju mladi useljenici teke pristigli u Manitobu u glavnim crtama podsjeća na položaj njezina oca. Poput njega uključena je u proces akulturacije s ciljem da se useljenici prilagode kanadskom životu tako što im se predstavlja nacija, teritorij i kultura. Zastava (simbol Britanskog Carstva koja vijori iznad škole) i jezik podučavanja (većinom engleski) podsjećaju učenike na njihovo mjesto u svijetu a profesora na anglo-kanadski model državljanstva koji mora prenositi.

No, iako je Christinin profesionalna misija usmjerena na asimiliranje učenika u Kanadi i prema tome na stvaranje nacije, u odnosima koje s njima razvija osjeća se i nešto osobno. Izvan učionice to dolazi do izražaja u nizu posjeta djeci u njihovim domovima, a svaki posjet prilika je i za susret, otkrivanje jedne druge sredine i kulture, što upućuje na uzajamno zanimanje. I sama strankinja u selu Cardinal u kojem podučava godinu dana, obilazi više obitelji svojih učenika od kojih su većinom novodošli useljenici (više njih iz Francuske) ili su katkad mješanci. U pripo-

vijestima u kojima se pripovijeda o razdoblju provedenom u Saint-Bonifaceu, zamjetno je isto ponašanje, ali u toj urbanoj sredini, etnički sastav Christinina razreda je znatno raznolikiji. Posjet obitelji useljenika, često smještenoj u baraci useljeničkih naselja u okolici Winnipega prikazuje se u tekstu kao ulaz u pograničnu zonu, što se naglašava raspadanjem urbanih struktura:

À quel moment exactement, je ne saurais dire, je sentis que j'étais passée en territoire inconnu, que j'avais traversé une frontière. (...) Elles s'éparpillaient n'importe où, n'importe comment, à travers champs, de pauvres maisons à la porte si basse que l'on devait avoir à la franchir tête baissée. (EV 87)¹⁵

Moglo bi se dakako Christinin pogled na one koje susreće tumačiti kao na pogled "egzotizirane" zapadnjačke žene, ali niz elemenata u tekstu nastoje svrgnuti dominantan položaj pripovjedačice zahvaljujući načinu na koji je taj posjet ispričovijedan. Christine se eksplicitno prikazuje kao strankinja, izokrenuvši tako odnos starosjedilac/useljenik: "Ovdje sam ja strankinja. Po što je ovdje, u ovim ograđenim zemljištima Poljske ili Rusije, došla mlada Kanadanka i sama strankinja?" (*Ibid.*) Iz tog susreta, kao i iz brojnih drugih, proizlazi uvažavanje i uzajamno razumijevanje. Kontakt ostvaren s roditeljima ograničen je zbog nedostatka zajedničkog jezika i uglavnom se svodi na razmjenu pogleda, obostrano zadovoljstvo ili na posredovanje djece, bilo da je riječ o nekoj verbalnoj komunikaciji ili o nekoj ispričovijedanoj priči. Posjeti izvan učionice predstavljali bi dakle neki model interkulturalnih susreta, neki kontakt koji je moguć između članova različitih manjinskih skupina radije nego između dominirajućih i dominiranih.

I u drugim oblicima putovanja u djelima Gabrielle Roy radnjom smještenima u Manitobi ističu se povlašteni trenuci susreta između dviju osobnosti. Takvi trenuci često su naglašeni u tekstu obostranim pogledom: kad majka i kći ugledaju planinu Pembina u pripovijesti "Cesta za Altamont" (RA); kad Éveline i njezin mali nećak oduševljeno gledaju ocean u Kaliforniji u djelu *Za čim čezneš, Éveline?*; gotovo erotski užitek dok Christine i mješanac Médéric s vrha brdašaca Bancoc gledaju krajolik Prerija ("Pastrva u ledenoj vodi", EV); mlada Christine i stari gospodin Saint-Hilaire dok zajedno promatraju jezero Winnipeg ("Starac i dijete", RA); Christine i njezina majka dok gledaju krajolike koji promiču kad vlakom putuju iz Manitobe u Québec ("Dezerterke", RD) ili kroz Manitobu prema Saskatchewanu ("Da bi se spriječilo jedno vjenčanje", RD). Ti trenuci koji tijekom putovanja povezuju dvije junakinje obostranim i općenito nijemim pogledom predstavljaju najvažnije obilježje

¹⁴ "Ja sam La Vérendrye (...) i moram poći i otkriti sve zemlje na zapadu do Stjenjaka (...) Ako me ne ubiju putem, do večeri ću osvojiti Zapad za francuskog kralja."

¹⁵ "U kojem točno trenutku, ne mogu reći, osjetila sam da sam došla na nepoznati teritorij, da sam prešla granicu. (...) Bile su razbacane bilo gdje, bilo kako, preko polja, siromašne kuće s tako niskim vratima da se moralo vjerojatno ulaziti sagnute glave."

susreta između sebe i onog drugog u djelu Gabrielle Roy. Iz toga proizlazi urušavanje, ili barem pomicanje binarnih opreka između frankofonskog i anglofonskog svijeta, razlika u godinama i etničkoj pripadnosti, tradicionalnih muških ili ženskih uloga. A pripovjedačica i junakinja, Christine, prihvaćajući i mijenjajući materinsko i očinsko ponašanje u prostoru, kao da predstavlja neku prostornu konceptualizaciju u kojoj prvenstvo imaju kretanje, pokretljivost.

SEOBE I POKRETLJIVOST

Posljednja razlika između položaja frankofonskog manjinskog stanovništva na kanadskom Zapadu i većinskog frankofonskog stanovništva u Québecu proizlazi iz posve različita obilježja njihove povijesne i geografske situacije. Počevši od kraja 19. stoljeća, zbog rastuće kolonizacije na Zapadu, Prerijske pokrajine zapljusnuli su ponovni valovi seoba. Zahvaljujući Geraldu Friesenu (1987: 272) poznati su nam zapanjujući statistički podaci: “ako je jedna od procjena o seobi točna, do 1931. od prvotnih dva milijuna useljenika ostalo je samo 800.000” (“[if] one estimate of this migration is accurate, as few as 800,000 of the original 2 million immigrants [...] remained in the prairies by 1931”). Zbog tog neprestanog procesa seobe preostalo je promjenjivo i nestalno stanovništvo u Prerijskim pokrajinama gdje su kolonisti nastavljali svojim putom dok su ih drugi zamjenjivali. Seoba prema Zapadu privukla je raznolike etničke skupine u daleko većem broju nego što je to bilo za kolonizacije starih pokrajina na istoku. Osim toga, geografska podjela različitih skupina useljenika, kao i njihove posebne kulturne tradicije (kako u poljoprivrednom tako i intelektualnom smislu) poduprle su stvaranje etničkih blokova, jezičnih i kulturnih (Islandani, Menoniti, Huteriti, Duhoborci, naprimjer). Prema Friesenu (1987: 273), do 1930-ih bilo je uvijek ispravno reći da “etnički identitet ostaje stvarnim i važnim čimbenikom u životu mnogih Kanađana u Prerijskim pokrajinama” (“ethnic identity remained a real and important factor in the life of many prairie Canadians”). Povijest i geografija seoba doprinose shvaćanju djela Gabrielle Roy jer to iskustvo podrazumijeva konceptualizaciju prostora kakva se očituje u ovom ciklusu djela. Književni junaci imaju obiteljsku priču o sebi koja nalikuje priči autoričine obitelji. U pripovijesti “Preseljenje”, priče o seobi iz Québeca u Manitobu Christinine majke, “ta priča o velikom putovanju cijele njezine obitelji preko ravnice, u otvorenim kolima”, služe kao model želji djevojčice da sama ponovno poduzme “to uzbudljivo putovanje prema nepoznatom” (RA 99). Dok mi rabimo izraz “seoba” u doslovnom smislu, taj pojam se dakako upotrebljava i u postkolonijalnoj kritici i teoriji.

Promišljajući o pojmovima progona, iseljenika i useljenika, Winifred Woofhull osvrće se na izjavu

Michela de Certeaua tijekom jednog znanstvenog skupa o kulturnoj različitosti: “mi smo svi useljenici”. Ta postkolonijalna okolnost objašnjava se na sljedeći način:

Socio-cultural voyageurs caught in situations of transit in which real immigrants are the first victims, the most lucid witnesses, the experimenters and inventors of solutions. From this point of view, immigrants are the pioneers of a civilization founded on the mixing of cultures. (Woodhull 1993: 11)¹⁶

Woodhullova sama naglašava potrebu za razlikovanjem doslovnog i prenesenog smisla izraza useljenje:

In this way, the slogan “we are all immigrants” can bring together real and figurative immigrants without collapsing the differences between them, and can thus figure an effective collectivity rather than a monolithic subject of history. (Ibid.)¹⁷

To što je seoba jedan od glavnih oblika kretanja u djelima Gabrielle Roy radnjom smještenima u Manitobi nije dakako slučajno. I premda se taj termin odnosi na posve osobit kontekst, kao i na osobite geografske, povijesne i kulturne referencije, pojam seobe može se tumačiti sa stanovišta postkolonijalne kritike u smislu pokretljivosti, marginalnosti i urušavanja krutih modela identiteta u korist identiteta viđenog kao proces, kao fluid. U djelima Gabrielle Roy radnjom smještenima u Manitobi, ponašanja i konceptualizacija prostora ne reproduciraju binarne opreke koje prevladavaju u romanima radnjom smještenima u Montréalu. Prostor Manitobe predstavljen u njezinim tekstovima je više prostor koji nastanjuju i kojim prolaze članovi više manjinskih skupina. U modelima nacionalnog identiteta koje smo odabrali za analizu Sjeverne Amerike općenito i Kanade posebno javljaju se modeli koji ilustriraju pojavu *melting pota* i mozaika. Zbog prizora kontakata, susreta i razmjene u tekstovima koje analiziramo, ne vjerujemo da su ta dva modela najpodobnija za prikaz kakav nam nude o višekulturnoj Manitobi. U svojoj analizi socijalnog i kulturnog sastava stanovništva u Prerijskim pokrajinama tijekom prvih desetljeća 20. stoljeća, Friesen iznosi sljedeću pretpostavku:

Perhaps one should think in terms not of melting pots or mosaics but of stews. Simmered long enough, the ingredients might indeed assume a uniform consistency as in a melting pot, but, in the period that concerns us,

¹⁶ “Socio-kulturni putnici zatečeni u tranzitnoj situaciji u kojoj su pravi migranti prve žrtve, najlucidniji svjedoci, oni koji eksperimentiraju i smišljaju rješenja. S tog motrišta, migranti su pioniri nove civilizacije zasnovane na miješanju kultura.”

¹⁷ “Na taj način, slogan ‘svi smo mi migranti’ može povezati prave migrante i one u figurativnom smislu a da se razlika među njima ne poništi, i može tako predstavljati stvarnu zajednicu prije nego neki monolitni subjekt povijesti.”

between 1900 and the 1930s, that process had not occurred. (Friesen 1987: 271)¹⁸

U postkolonijalnom promišljanju o pitanjima identiteta i multikulturalizma, pojam ujuška ponovno se javlja i prihvaća kao pozitivna alternativna pojava *melting pota* koja bi mogla ublažiti razliku. Govoreći, tako, o afričkom amerikanitetu Susan Stanford Friedman predlaže:

African Americanness is differentiated, heterogeneous, multicultural. No melting pot, its creolization is like the gumbo the women make on the beach – full of many ingredients that blend and change each other without losing some distinctiveness in the syncretist cookpot of cultural formation. (Friedman 1998:164)¹⁹

Možda nam analiza konceptualizacije prostora u djelima Gabrielle Roy radnjom smještenima u Manitobi dopušta da navijestimo sastanak između kolonijalnih i postkolonijalnih shvaćanja fenomena seobe.

ZAKLJUČAK

Zaključno, čini nam se da se predstavljanje prostora Manitobe u djelu Gabrielle Roy razlikuje od onog koji nalazimo u romanima radnjom smještenima u Montréalu. Dobro je poznato koliko se opirala separatističkim aspiracijama kvebečkih nacionalista. Ovom kratkom analizom pretpostavlja se da je konceptualizacija prostora u djelima radnjom smještenima u Manitobi povezana s položajem manjinske frankofonske zajednice u Manitobi. S jedne strane ove se tekstove može tumačiti kao potvrdu mjesta Manitobe unutar kanadske nacije, potvrdu koja bi podrazumijevala neku prilagodbu anglo-kanadskim interesima, bila ona motivirana neokolonijalističkim ili humanističkim uvjerenjima. No prikaz putovanja, seobe, susreta ili kulturne različitosti može se jednako tako iščitati iz postkolonijalne vizure s obzirom na postnacionalne pojmove identiteta. Ambivalentni i katkad proturječni odnosi prema prostoru koje uočavamo u tekstovima Gabrielle Roy dopuštaju nam da njezino djelo tumačimo, barem djelomično, kao istraživanje marginalnosti s gledišta margine, istraživanje koje zauzvrat stvara prostor susreta i razmjene.

S francuskog prevela
Marija PAPRAŠAROVSKI

¹⁸ “Možda ne bi trebalo zamišljati lonac za taljenje ni mozaike nego radije gulaš. Ako se dovoljno dugo krčkaju, sastoji bi zaista dobili ujednačenu konzistenciju kao u loncu za taljenje, ali u razdoblju koje nas zanima, između 1900. i 1930-ih, taj proces se još nije dogodio.”

¹⁹ “Afrička američnost se razlikuje, heterogena je, multikulturalna. Nema *melting pota*, njihova kreolizacija nalikuje povrtnom složenju koji žene spravljaju na plaži – pun sastojaka koji se miješaju i međusobno mijenjaju a da ne gube neko svoje razlikovno obilježje u sinkretičnom loncu kulturne formacije.”

LITERATURA

Blay, Jacqueline 1987. *L'article 23*. Saint-Boniface: Édition du Blé.

Chapman, Rosemary 2000. *Siting the Quebec Novel. The Representation of Space in Francophone Writing in Quebec*. Berne: Peter Lang.

Crochet, Monique 1990–1991. “Perspectives narratologiques sur Rue Deschambault de Gabrielle Roy”. *Québec Studies*, 11, 93–102.

Friesen, Gerald 1987. *The Canadian Prairies. A History*. Toronto: University of Toronto Press.

Friedman, Stanford Susan 1998. *Mappings. Feminism and the Cultural Geographies of Encounter*. Princeton: Princeton University Press.

Carol J. Harvey i Alan MacDonell (ur.) 1997. *La francophonie sur les marges. Actes du seizième colloque du Centre d'études franco-canadiennes de l'Ouest, tenu à l'Université de Winnipeg les 17, 18 et 19 octobre 1996*. Winnipeg: Presses universitaires de Saint-Boniface.

Carol Harvey 1993. *Le cycle manitobain de Gabrielle Roy*. Saint-Boniface: Éditions des Plaines.

Harley, J. B. 1988. “Maps, Knowledge and Power”, u: *The Iconography of Landscape*. Ur. Denis Cosgrove i Stephen Daniels, Cambridge: Cambridge University Press.

Gilbert Lewis, Paula 1985. *Traditionalism, Nationalism and Feminism. Women Writers of Quebec*. Westport (Connecticut): Greenwood Press.

Levasseur, Jean 1991. “La quête des racines par l'exil. Une étude comparée de *De quoi t'ennuies-tu, Éveline?* de Gabrielle Roy et de *Volkswagen Blues* de Jacques Poulin”, u: *Un pays, une voix, Gabrielle Roy*. Ur. Marie-Lynne Piccione. Bordeaux: Maison de l'Aquitaine.

Ricard, François 1996. *Gabrielle Roy, une vie*. Montréal: Boréal.

Ricard, François i Everett, Jane (ur.) 2000. *Gabrielle Roy inédite*. Québec: Éditions Nota Bene, collection “Séminaires”.

Ricard, François, Marcotte, Sophie i Everett, Jane (ur.) 2000. *Gabrielle Roy, Le pays de Bonheur d'occasion et autres récits autobiographiques éparés et inédits*. Montréal: Boréal.

Socken, Paul 1989. “L'enchantement dans la détresse. L'irréconciliable réconcilié chez Gabrielle Roy”, *Voix et Images*, 42, 433–436.

Spivak, Gayatri Chavrakorty i Harasym, Sarah (ur.) 1990. *The Post-Colonial Critic. Interviews, Strategies, Dialogue*. London: Routledge.

Woodhull, Winifred 1993. “Exile”, *Yale French Studies*, 82, 7–24.

SUMMARY

FRANCOPHONE SPACE IN GABRIELLE ROY'S MANITOBAN WORKS

Gabrielle Roy's life and work are marked by a complex relationship between a center (metropolitan, urban, anglophone, linguistic, cultural or economic) and its margins. Born in Manitoba, Roy left the province in 1937 to end up finally in the province of Qué-

bec. Manitoba and minorities continue however to live in Roy's writing. Our article proposes a study of the four of her texts: *Street of Riches*, *The Road Past Alton*, *Children of My Heart* and *De quoi t'ennuies-tu, Éveline*? To what extent is the Manitoban space that is presented in these novels representative of the oppositions between a minority and a majority (in

terms of population) that inhabit the region? How has migration as a personal experience marked the conceptualization of space portrayed in the novels? These are the questions that will be explored.

Key words: space, center, margins, minority vs. majority, migration